

Czy sowiecki przywódca Leonid Breżniew podjął decyzję o zgładzeniu Jana Pawła II i powierzył to zadanie Bułgarom? To teoria prawdopodobna, ale do dziś brak twardych dowodów. Ciekawym przyczynkiem do dyskusji może być dokument wywiadu PRL z grudnia 1982 roku.

B było późne środowe popołudnie 13 maja 1981 roku, gdy na pl. św. Piotra w Watykanie padły strzały. Kule trafiły papieża Jana Pawła II w brzuch i w rękę, ciężko go raniąc. Turecki zamachowiec, dwudziestotrzyletni Mehmet Ali Ağca, próbował uciekać, ale szybko obezwładnili go włoscy carabinieri. Już w lipcu został skazany na karę dożywotniego więzienia.

Początkowo rzymska prokuratura zignorowała pytania o możliwych współników Ağcy. Światowe media zastanawiały się jednak, kto mógł zlecić zabójstwo Jana Pawła II. Pojawiły się różne teorie. Jedna z nich mówiła o tzw. bułgarskim śladzie, czyli udziale w zamachu służb specjalnych komunistycznej Bułgarii, działających na zlecenie sowieckiego KGB. Na udział Bułgarów wskazał sam Ağca, gdy po półtorarocznym pobycie w więzieniu zdecydował się przerwać milczenie. 25 listopada 1982 roku włoska policja aresztowała Siergieja Antonowa, przedstawiciela bułgarskich linii lotniczych „Balkan” w Rzymie. Miał on bezpośrednio uczestniczyć w przygotowaniu zamachu na życie papieża. Podobny zarzut postawiono dwóm pracownikom ambasady bułgarskiej – Todorowi Ajwazowowi i Jelio Wasiliewowi. Oni jednak nie zasiedli na ławie oskarżonych, bo zdążyli wcześniej opuścić Włochy.

Władze w Sofii bardzo nerwowo zareagowały na aresztowanie Antonowa. Nazwały je decyzją polityczną, a zeznania Ağcy oszczerstwem wysłanym z palca. Podobna interpretacja obowiązywała również w innych krajach bloku wschodniego. Tajne służby tych państw uważnie śledziły jednak

wszelkie doniesienia o „bułgarskim śladzie”. Podjęły także szeroko zakrojoną akcję dezinformacyjną, by oddalić podejrzenia od Bułgarów.

Prezentowany obok dokument powstał 9 grudnia 1982 roku, zaledwie dwa tygodnie po aresztowaniu Antonowa. Jest to szyfrogram nadany do Warszawy przez londyńską rezydenturę Departamentu I MSW, czyli wywiadu cywilnego PRL. Obok zasadniczej treści zawiera pseudonim agenta, od którego uzyskano informację, i kryptonim oficera, który ją od niego odebrał. Jest to surowy materiał wywiadowczy, na którego podstawie sporządzono później „informację wywiadu” przeznaczoną dla kierownictwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, czyli gen. Czesława Kiszczaka i jego najbliższych współpracowników.

„Informacja wywiadu” mogła powstać na podstawie pojedynczego meldunku albo stanowić kompilację danych pochodzących z wielu doniesień. Za ich przetwarzanie w Departamencie I odpowiadał Wydział XVII, który był jednostką analityczną. Nie prowadził działań operacyjnych, np. inwigilacji, lecz jedynie opracowywał doniesienia i inne materiały, które przesyłały do niego wydziały operacyjne, rezydentury zagraniczne i inne jednostki. Informacja zdobyta przez wywiad, zanim została skierowana dalej, np. do kierownictwa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, standardowo była pozbawiana wszelkich cech mogących ujawnić tożsamość źródła. Odbiorca, np. gen. Wojciech Jaruzelski, dostawał na biurko notatkę z przetworzonymi danymi i na ogół nie poznawał ich pochodzenia. Otrzymywał nato-

miast ocenę wiarygodności takiej informacji.

Dane zawarte w prezentowanym tu szyfrogramie uzyskały w Wydziale XVII ocenę dostateczną, a ich wiarygodność została uznana za umiarkowaną. W odpowiednich rubrykach formularza znajdującego się na odwrocie dokumentu zaznaczono, że jest to informacja fragmentaryczna i wymaga dodatkowej weryfikacji przez inne źródła.

Trudno nie zgodzić się z tą ostrożną oceną. Wydaje się wątpliwe, by decyzja o przeprowadzeniu zamachu na Jana Pawła II zapadła w gronie przywódców kilku partii komunistycznych, a tym bardziej – by takie spotkanie było protokołowane. Zleceniodawcy zabójstw we własnym interesie starają się zawęzić krąg wtajemniczonych i nie zostawiać śladów na piśmie. Taka interpretacja nie dezawuuje oczywiście teorii bułgarskiego śladu. Wprawdzie w 1986 roku Antonow został uniewinniony z braku dowodów, ale dziś wiedza o współnikach Ağcy jest dużo większa niż w połowie lat osiemdziesiątych. Choć śledztwo IPN w sprawie zamachu na Jana Pawła II zostało umorzone w maju 2014 roku, przyniosło wiele ważnych ustaleń (zob. „Pamięć.pl” nr 1/2016). Jednym z nich było zidentyfikowanie Antonowa jako tajnego współpracownika bułgarskiego wywiadu cywilnego o pseudonimie „Krum”. Prokurator Michał Skwara jednoznacznie wskazał także na udział Ajwazowa i Wasiliewa w przygotowaniach do zamachu. Twardych dowodów na to, że za Bułgarami stał KGB, nie udało się zdobyć. Niedostępne dla prok. Skwary były archiwalia moskiewskie. W tej akurat sprawie od lat osiemdziesiątych niewiele się zmieniło. 📌

Filip Gańczak – redaktor miesięcznika „Pamięć.pl”

Grzegorz Wołk – historyk, politolog, pracownik Biura Edukacji Publicznej IPN

współpraca: dr Witold Bagieński – historyk, pracownik Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN

Data i godzina otrzymania szyfrogramu przez centralę MSW

Pieczęć kancelaryjna z datą i nadanym numerem Wydziału XVII (informacyjnego) Departamentu I MSW

Informacje techniczne dotyczące szyfrogramu (data, godzina i miejsce wysłania, nadany numer)

Numer nadany w systemie Elektronicznego Przetwarzania Informacji Departamentu I MSW

Kryptonim informacji dotyczących Jana Pawła II i prowadzonej przez niego polityki; zainteresowania wywiadu PRL były ściśle skategoryzowane w dokumencie *Główne Kierunki Zainteresowań Operacyjnych*, aktualizowanym co pewien czas

2. Data wpływu 9.12.82
godzina 16.50

WYDZIAŁ
DEPARTAMENTU I MSW
Wzrost: data 10.0. GRUD. 1982...
N: OCH-012058/p/82
Szyfrogram Nr 8823

NR EPI B91322
TAJNE
SPEC. ZNACZENIA
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr 3

Najwyższa klauzula tajności

PZWA – Odreśnwie wpisana kwalifikacja hasłowa doniesienia: „Polityka Zagraniczna Watykanu”

3/4. nadany za nr 566 dnia 9.12 godz. 11.00 z Londynu

5. E. 6. H. 7/8. H. 9. H. 10. Ilość stron 1

94
297
PZWA

Skrót adresata szyfrogramu: wydziałów III i XVII Departamentu I MSW

Kraje Socjalistyczne, państwa znajdujące się w sowieckiej strefie wpływów, m.in. PRL

JAR-R-H

104

„Open” – Stefan Słomka (ur. 1930) – pułkownik, w latach 1979–1983 oficer operacyjny rezydentury wywiadu PRL w Londynie, oficjalnie pracownik ambasady

Leonid Breżniew (1906–1982) – polityk komunistyczny, w latach 1964–1982 przywódca Związku Sowieckiego

Dot. akcji dezinformacyjnej Watykanem.
Dot. I - 3, napisał i przyjął „Open”, od „Izyda”, 7.12.
Księża powracający ostatnio z Rzymu przywożą „wiadomości że Watykan jest w „posiadaniu” protokołu z „tajnej” narady przywódców partii KS. Z protokołu „wynika”, że z inicjatywy Breżniewa powzięto wówczas decyzję o konieczności zgładzenia papieża jako wroga komunizmu. Zadanie polecono Bułgarom. Honecker i Ceausescu byli przeciwni. „I” ocenia, że od czasu do czasu będą wykorzystywane tzw. przeciśki nt. „dokumenty” w celu podsycania atmosfery spisku na papieża i nienawiści do komunizmu. Księżom z Polski ponadto udowadnia się, że zdobycie takiego dokumentu było możliwe, bo już w przeszłości kardynał Wyszyński rzekomo otrzymywał np. protokoły z posiedzeń BP.

„Izyda” – Paweł Jasiński (1922–2003), zakonnik ze Zgromadzenia Księży Marianów, w 1982 roku przełożony domu zakonnego w londyńskiej dzielnicy Ealing; w latach 1973–1983 dostarczał wywiadowi PRL informacji m.in. na temat polityki Watykanu

Erich Honecker (1912–1994) – niemiecki polityk komunistyczny, w latach 1971–1989 przywódca NRD

Skrót od „Izyda”

Biuro Polityczne Komitetu Centralnego PZPR, jeden z najwyższych, nieformalnych organów władzy w PRL

/-/ SCOTT

Data uzyskania informacji, dwa dni przed wysłaniem szyfrogramu

Nazwisko szyfranta, który odebrał szyfrogram, oraz data i godzina, kiedy to nastąpiło

ROZSZYFROWANO:

nazw. Kramek
data 9.12.82
godz. 20.00
ODBITO 3 egz.
nr 1. a/a
nr 2. R
nr 3. H

WYDZIAŁ	cel *)	termin wykonania	odpowiedź
WYDZIAŁ	otrzymujący		
ZESPÓŁ	otrzymujący		
WYDZIAŁ	cel *)	termin wykonania	data
WYDZIAŁ	otrzymujący		podpis
WYDZIAŁ	otrzymujący		
WYDZIAŁ	cel *)	termin wykonania	data
WYDZIAŁ	otrzymujący		podpis

Nicolae Ceausescu (1918–1989) – rumuński polityk komunistyczny, w latach 1965–1989 przywódca Rumunii

Stefan Wyszyński (1901–1981) – duchowny katolicki, w latach 1948–1981 prymas Polski

Szyfrogram powielono w trzech egzemplarzach, które trafiły ad acta (a/a), do Wydziału III („R”) oraz Wydziału XVII („H”)

Wzbr 0179

Fot. AIPN

„Scott” – Edward Sabik (ur. 1931) – pułkownik, funkcjonariusz SB, w latach 1979–1984 szef rezydentury Departamentu I MSW w Londynie

Andrzej Pawłowski (ur. 1935) – major, funkcjonariusz SB, w latach 1979–1985 kierownik Zespołu Europejskiego w Wydziale XVII Departamentu I MSW

Stanisław Obara (ur. 1941) – kapitan, referent sprawy i funkcjonariusz SB, w latach 1982–1984 inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW

Stanisław Derwiński (ur. 1945) – porucznik, referent sprawy i funkcjonariusz SB, w latach 1979–1982 inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW